

สยามบน “ทางสองแพร่ง”:

หนึ่งศตวรรษของความพยายามปฏิวัติ ร.ศ.130

ณัฐพล ใจจริง

แทบไม่น่าเชื่อ เมื่อรัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์ที่ถูกสถาปนาขึ้นจากกระบวนการรวมศูนย์อำนาจทางการเมืองกลับเข้าสู่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ ได้ปรากฏผลสำเร็จขึ้นในปี 2435 แต่เพียงราว 2 ปี ภายหลังกษัตริย์ของพระองค์ทรงสถาปนาระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์และพระองค์ทรงเป็นทุกสิ่งทุกอย่างของสยามได้สิ้นสุดลง(2453) ระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์อันเป็นพระราชมรดกของพระองค์ได้ถูกทำลายอย่างหนักหน่วงจากกระแสความคิดสมัยใหม่ที่ก่อตัวขึ้นในกลุ่มคนชั้นใหม่ภายในสังคมสยาม ปลายเดือนกุมภาพันธ์ ร.ศ. 130(2455)¹ รัฐบาลสมบูรณาญาสิทธิราชย์ได้เข้าจับกุมกลุ่มนายทหารและพลเรือนหัว

¹ ยังคงมีข้อถกเถียงกันในวันที่ “คณะ ร.ศ. 130” ถูกจับกุม จากบันทึกความทรงจำของร.ต.เนตร พูนวิวัฒน์ ใน คน 60 ปี พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ ร.ต. เนตร พูนวิวัฒน์ ณ ฌาปนสถาน วัดมกุฏกษัตริยาราม 21 ธันวาคม 2523(กรุงเทพฯ : หจก.เซ็นทรัลเอ็กเพรสศึกษาการพิมพ์, 2523), หน้า 111 และ ร.ต. เจริญ ศรีจันทร์ ร.ต. เนตร พูนวิวัฒน์ , หมอเหลือรำลึก: ประวัติปฏิวัติครั้งแรกของไทย ร.ศ.130(พ.ศ.2454) พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานศพของร.อ.ขุนทวยหาญพิทักษ์ (นายแพทย์เหลือ ศรีจันทร์) ณ เมรุวัดมกุฏกษัตริยาราม 19 เมษายน 2503 , (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์กิมหลีหิงวน), หน้า 83 ระบุว่า วันที่ ถูกจับกุมคือ 27 กุมภาพันธ์ 2454 (นับอย่างใหม่ คือ 2455)แต่ การศึกษาของแถมสุข นุ่มนนท์ , ยังเติร์กฐนแรก กบฏ ร.ศ. 130 (กรุงเทพฯ : เรื่องศิลป์, 2522),หน้า196 และอัจฉราพร กมฺพิสัย, กบฏ ร.ศ. 130 กบฏเพื่อประชาธิปไตย: แนวคิดทหารใหม่ (กรุงเทพฯ : อมรินทร์วิซาคาร, 2540), หน้า 188 ระบุว่า วันที่ถูกจับกุม คือ 1 มีนาคม 2455

อย่างไรก็ตาม ควรบันทึกด้วยว่า ราวหนึ่งปีก่อนแผนการปฏิวัติของ “คณะร.ศ.130”จะถูกยุติลง พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ ทรงได้มีพระราชหัตถเลขาถึงเหตุการณ์ในช่วงต้นรัชสมัยของพระองค์(กุมภาพันธ์ 2454)ที่พระองค์ทรงได้รับจดหมายสนท่ที่ฉบับหนึ่งจากกลุ่มที่เรียกตนเองว่า “สมาคมที่ถือความยุติธรรมเป็นเป้าหมาย” มีเนื้อหาวิจารณ์ พระองค์ว่า ทรงขาดความยุติธรรม ทรงใช้อำนาจตามอำเภอใจ ทรงไม่เมตตาต่อประชาชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการวิจารณ์ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ว่า กษัตริย์เลี้ยงตนอยู่ได้ด้วย การ “กินเลือดเนื้อราษฎร”และวิจารณ์ตรงไปยังตัวพระองค์ว่า ทรงเป็นคนเลวทรามไม่ควรจะอยู่บนพื้นโลก ด้วยเหตุนี้ “สมาชิกสมาคมฯ” จึงเตรียมการที่จะลงโทษพระองค์ด้วย ปืนบราวน์และลูกกระบอกไฟพร้อมจะสละชีพเพื่อประโยชน์แห่งเพื่อนมนุษย์ ทรงมีพระบรมราชวินิจฉัยสำนวนในจดหมายว่าเป็นโหวตแบบ “ใช้ตุ๋นห้ามๆที่เรียกกันภายหลังว่า ‘สำนวนรักชาติ’ ” ของพวกนิยม “รีบิลลิค”ในสยาม ต่อมา เมื่อเกิดการจับกุม “คณะร.ศ. 130”แล้ว ทรงมีพระบรมราชวินิจฉัยเพิ่มเติมว่า “บัตรสนท่ที่ฉบับนั้นเปน ของอ้ายพวกก่อกำเรบทั้งมา” (พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, ประวัติต้นรัชกาลที่ 6 (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน, 2545), หน้า 245-249.) ด้วยเหตุนี้ จึงเกิดคำถาม

ก้าวนำกลุ่มหนึ่งที่เกิดเปลี่ยนแปลงการปกครองของสยามจากระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ไปสู่ระบอบประชาธิปไตย

กล่าวอย่างกระชับแล้ว เหตุการณ์ ร.ศ.130 ที่เกิดเมื่อ 1๙๑๕(๒๔๕๕) นั้น คือ ความพยายามปฏิวัติทางการเมืองครั้งแรกในสยาม เหตุการณ์นี้ถือว่าเป็นการปรากฏตัวของความพยายามปฏิวัติทางการเมืองที่สะท้อนให้เห็นพลังของภาวะสมัยใหม่ที่ผลักดันให้นายทหารรุ่นใหม่หัวก้าวหน้าที่เรียกตนเองในเวลาต่อมาว่า “คณะร.ศ.130” โดยพวกเขามีความสำนึกว่าพวกเขาเป็นทหารของชาติและมองเห็นความเสื่อมของการปกครองแบบเดิมจึงต้องการปฏิวัติเพื่อสถาปนากการปกครองอย่างใหม่และผลักดันให้สยามเคลื่อนสู่ภาวะ “เสรีวิสัย” ดังนั้น การกระทำของพวกเขาจึงเปรียบเสมือนกองหน้าในการเรียกร้องการปกครองอย่างใหม่ที่วางอยู่บนอำนาจของประชาชนและหลักการประชาธิปไตย เช่น เสรีภาพ ความเสมอภาคและการจำกัดอำนาจรัฐให้เกิดขึ้น ในขณะที่ เวลานั้น สยามยังปกครองในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ อย่างไรก็ตาม ความพยายามผลักดันให้สยามเคลื่อนตามคลื่นแห่งความเปลี่ยนแปลงตามสากลสมัยของพวกเขา ประสบความสำเร็จ

ที่ผ่านมาได้มีการศึกษาประวัติศาสตร์ของความพยายามปฏิวัติทางการเมืองในช่วงดังกล่าวหลายชิ้น เช่น แกรมสุข นุ่มนนท์(2522)มุ่งเน้นการศึกษาเหตุการณ์ที่เรียกว่า “กบฏร.ศ.130” อัจฉราพร กุมพพิสมัย (2540) ได้ศึกษาการปรับตัวของกองทัพสยามสมัยใหม่ ส่วนกุลลดา เกษบุญชู-มีด(2003) ได้ศึกษาการล่มสลายของรัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์สยามโดยพินิจไปที่การเปลี่ยนแปลงรูปแบบของรัฐ จากรัฐศักดินามาสูรัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์และเคลื่อนไปสู่รัฐประชาชาติในเวลาต่อมานั้นเป็นผลมาจากความขัดแย้งระหว่างกลุ่มคนชั้นศักดินากับกลุ่มคนชั้นใหม่ที่กำเนิดขึ้นท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของบริบทโลก สำหรับ วรางคณา จรรย์ยานนท์(2549) ได้ศึกษาการจัดองค์กรและภาพรวมอุดมการณ์ทางการเมืองของพวกเขา ตลอดจนการศึกษาของณัฐพล ใจจริง(2554)ที่ได้ศึกษาเป้าหมายของการปฏิวัติและความคิดทางการเมืองของพวกเขาในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์ความคิดทางการเมืองสมัยใหม่ของไทย²

เพื่อรอการค้นคว้าต่อไปในอนาคตว่า กลุ่มดังกล่าว คือ “คณะร.ศ.130” ในเวลาต่อมาหรือไม่ หากเป็นกลุ่มเดียวกันย่อมแสดงให้เห็นว่า พวกเขาเคลื่อนไหวมาก่อนหน้าที่จะถูกจับกุม แต่หากไม่ใช่ ย่อมสะท้อนให้เห็นว่า ความไม่พอใจต่อระบอบการปกครองและตัวพระองค์ดำรงอยู่ในสังคมสยามขณะนั้น เช่นกัน

² แกรมสุข , อ้างแล้ว , 2522 . ; . ; อัจฉราพร , อ้างแล้ว , 2540.; Kullada Kesboonchoo Mead, The rise and decline of Thai absolutism (London :Routledge Cruzon , 2003). ; วรางคณา จรรย์ยานนท์ , “คณะร.ศ.130 : ชีวิต อุดมการณ์และ

ในวาระครบรอบ 1 ศตวรรษของความพยายามปฏิวัติร.ศ.130 บทความนี้จะพิจารณาถึงปัญหาของการเคลื่อนสู่ภาวะสมัยใหม่(Modernity)ของสยามโดยนำหลักฐานพระราชหัตถเลขาและเอกสารเกี่ยวข้องที่สะท้อนให้เห็นถึงความคิดทางการเมืองและพระบรมราโชบายของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวกับเอกสาร “ว่าด้วยความเสื่อมชามและความเจริญของประเทศ”³ ที่ถือเป็นแก่นแกนความคิดทางการเมืองของ “คณะร.ศ.130”³ มาพิจารณาในประเด็นการเมืองของการเคลื่อนสู่ภาวะสมัยใหม่ของสยามภายใต้รัชสมัยของพระองค์ โดยมุ่งพินิจแก่วิวาทะทางภูมิปัญญาที่แตกต่างกันระหว่าง “พวกหัวเก่า” กับ “พวกหัวใหม่”(The Quarrel Between Ancient and Moderns) ในสยาม โดยทั้งสองฝ่ายพยายามตีความภาวะสมัยใหม่ที่แตกต่างกัน⁴ ฝ่ายหนึ่งมีโลกทรรศน์ที่ขึ้นชอบความมีเหตุผลและต้องการที่จะผลักดันสยามให้ก้าวไปสู่ภาวะสมัยใหม่ที่มีความเจริญก้าวหน้า มีเสรีภาพและความเสมอภาค โดยความคิดใหม่ที่ต้องการเปลี่ยนแปลงสยามนี้ได้เป็นเสมือนหนึ่งอาชญากรรมทางความคิดที่ทำทลายขัดแย้งต่อโลกทรรศน์และความต้องการของคนชั้นปกครองเดิมที่พยายามยื้อยุค ตีความ ปฏิเสธภาวะและการเมืองสมัยใหม่ที่จะเกิดขึ้นอันทำให้พวกเขาสูญเสียอำนาจ

การพยายามสร้างสภาวะ “ศรีวิไลย์” ให้กับสยามของ “คณะร.ศ.130”

ไม่แต่เพียง คลื่นพลังของภาวะสมัยสมัยใหม่ที่พุ่งทยานสร้างความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองอย่างสำคัญในยุโรปตั้งแต่ปลายศตวรรษที่ 18 ได้ถึงโคมสาดซัดเข้าสู่คาบสมุทรในภูมิภาคเอเชียด้วยการขัดกลบการปกครองอันเสื่อมทรามของจีนโดยราชวงศ์ชิงด้วยการปฏิวัติสาธารณรัฐในต้นศตวรรษที่ 20 (2454) เท่านั้น แต่สยามก็เป็นอีกประเทศหนึ่งเช่นกันที่ได้รับผลกระทบจากคลื่นแห่งความเปลี่ยนแปลงนี้

การจัดตั้ง” วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต(ไทยศึกษา) มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2549. และ ณัฐพล ใจจริง “จาก ‘คณะร.ศ.130’ ถึง ‘คณะราษฎร’: ความเป็นมาของความคิด ‘ประชาธิปไตย’ ในประเทศไทย ” ศิลปวัฒนธรรม ปี 32 ฉบับที่ 4 กุมภาพันธ์ 2554 หน้า 80-99.

³ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ ร.6 บ.17/3 หนังสือที่ค้นได้จากบ้านหลวงวิมเนศวร, ชุนทวยหาญ, ร.ต.ชลช , (16 ตุลาคม- 1 มีนาคม 2454), “ว่าด้วยความเสื่อมชามและความเจริญของประเทศ”, เอกสารลายมือ

⁴ ไพรอดตุสสารสำคัญการวิวาทะระหว่าง “พวกหัวเก่า” กับ “พวกหัวใหม่” ในประวัติศาสตร์ภูมิปัญญาของยุโรป เพิ่มเติม ใน Tilo Schabert, “Modernity and History I: What is Modernity?,” in *The Promise of History: essays in political philosophy*, ed. Athanasios Moulakis (New York: Walter de Gruyter: 1985), pp. 9-21. และอะไรคือความคิดก่อนสมัยใหม่ใน ไชยันต์ ไชยพร, *Pre Modern* (กรุงเทพฯ: way of book, 2551).

ภาวะ“ความเสื่อมชาม”ของระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์สยามที่เกิดขึ้น เวลานั้น ได้กลายชนวนเหตุให้เกิดแสงสว่างทางปัญญาในสยาม เมื่อนายทหารชั้นผู้น้อยหัวก้าวหน้ากลุ่มหนึ่งได้เริ่มพูดคุยกันถึงการสร้าง“สมัยแห่งความเจริญก้าวหน้าของโลกทุกด้าน” หรือสภาวะ“ศรีวิไลย์”ให้สยามทัดเทียมกับสากลโลก⁵ พวกเขาได้เคลื่อนไหวเพื่อทำให้ประกายความฝันของพวกเขากลายเป็นความจริงด้วยการประชุมจัดตั้งคณะนักปฏิวัติซึ่งเรียกกันในเวลาต่อมาว่า “คณะร.ศ.130” พวกเขาได้ร่วมกันกำหนดเป้าหมายของระบอบการปกครองของสยามในอนาคต วิธีการเปลี่ยนแปลง การขยายแนวร่วม และวันเวลาที่ลงมือปฏิวัติผลักดันสยามให้มีความก้าวหน้า โดย ร.อ.ขุนทวยหาญพิทักษ์(เหล็ง ศรีจันทร์)ได้ถูกเลือกให้เป็นผู้นำของคณะนักปฏิวัติที่มีเป้าหมายของความเปลี่ยนแปลงสยามไปพร้อมกับชนวนของนานาชาติที่มีความ“ศรีวิไลย์”ทั้งปวง

เราสามารถเข้าใจโลกทรรศน์และประเด็นการถกเถียงของที่ประชุมเหล่านักปฏิวัติในครั้งนั้นผ่านหลักฐานร่วมสมัยชิ้นสำคัญ คือ บันทึกที่ชื่อ “ว่าด้วยความเสื่อมชามและความเจริญของประเทศ” เอกสารชิ้นนี้เป็นลายมือของร.อ.ขุนทวยหาญพิทักษ์(เหล็ง)ซึ่งเป็นหลักฐานสำคัญชิ้นหนึ่งที่รัฐบาลสมบูรณาญาสิทธิราชย์ยึดได้จากบ้านของเขาในช่วงแห่งการจับกุมเมื่อ 1 ศตวรรษที่แล้ว คาดว่า สารสำคัญในเอกสารชิ้นนี้ถูกใช้เป็นแนวทางในการอภิปรายถกเถียงกันที่ประชุมนักปฏิวัติที่กำลังจะตัดสินใจกำหนดชะตาชีวิตทางการเมืองสมัยใหม่ของสยามให้บังเกิดขึ้น แต่แผนการปฏิวัติของพวกเขามิได้ปรากฏขึ้นในสยาม เนื่องจากพวกเขาถูกจับกุมก่อนการลงมือปฏิวัติไม่กี่วัน

สารสำคัญของบันทึกดังกล่าวนี้ปรากฏการวิพากษ์วิจารณ์ระบอบการปกครองของสยามภายใต้โลกทรรศน์สมัยใหม่ที่ต้องการสร้างภาวะ“ศรีวิไลย์”ให้กับสยามอันวางอยู่บนความคิดเสรีนิยม(Liberalism) ที่เชื่อมั่นในหลักการความมีเหตุมีผล(rationality) ความมีเสรีภาพ(liberty) ความเสมอภาค(equality) และการจำกัดอำนาจรัฐ(limited government) บันทึกดังกล่าวได้ให้ภาพเส้นทางไปสู่ภาวะ“ศรีวิไลย์”ของสยาม โดยได้แยกแยะให้เห็นว่า การปกครองของโลกขณะนั้นมี 3 แบบ คือ แบบแรก“**เอ็บไซลูต มอนากี**”ซึ่งเป็นรูปแบบที่สยามปกครองขณะนั้น กับทางเลือกในการปกครองรูปแบบใหม่ระหว่าง“**ลิมิตเต็ค มอนากี**” กับ“**รีพับลิค**”โดยแนวความคิดทางการเมืองอย่างใหม่ที่ปรากฏนั้นวางอยู่บนความต้องการของพวกเขาที่จะทำ

⁵ ร.ต. เจริญ และ ร.ต. เนตร ,อ้างแล้ว, หน้า 22.และโปรดดูการกล่าวถึง ความก้าวหน้าทีเรียกว่า “ศรีวิไลย์”ใน “ว่าด้วยความเสื่อมชามและความเจริญของประเทศ”, หอจดหมายเหตุแห่งชาติ ร.6 บ.17/3 หนังสือที่ค้นได้จากบ้านหลวงวิมเนศวร, ขุนทวยหาญ, ร.ต.ชลช , (16 ตุลาคม- 1 มีนาคม 2454), เอกสารลายมือ เอกสารชิ้นนี้เป็นลายมือของร.อ.ขุนทวยหาญพิทักษ์(เหล็ง ศรีจันทร์) ผู้เป็นหัวหน้า “คณะร.ศ.130” ที่เป็นแกนแกนความคิดทางการเมืองของพวกเขา

ให้อำนาจของประชาชนที่อยู่เบื้องล่างลอยขึ้นไปสถิตย์อยู่เบื้องบนแทนแบบเดิมและการจำกัดอำนาจรัฐมิให้ใช้อำนาจเกินขอบเขตอันกระทบต่อเสรีภาพและความเสมอภาคของมนุษย์

อาจเป็นเรื่องปกติที่การเปลี่ยนแปลงใดๆจะต้องเผชิญหน้ากับทางสองแพร่งของเป้าหมาย แผนการปฏิวัติของ “คณะ ร.ศ.130” ก็ตกอยู่บนทางสองแพร่งที่สำคัญระหว่างการปฏิวัติที่กระทำเพียงครั้งทางซึ่งเป็นการประนีประนอมเพื่อการสถาปนาระบบ “ลิมิเต็ด มอนาธิ” กับอีกทางเลือกหนึ่ง คือ การปฏิวัติไปให้สุดทางซึ่งถือเป็นการถอนรากถอนโคนการปกครองระบบ “แอ็บโซลูต มอนาธิ” เพื่อการสถาปนาระบบ “รีพับลิค” ขึ้นแทน ทางสองแพร่งของการปฏิวัตินี้นำไปสู่การถกเถียงกันในที่ประชุมอย่างกว้างขวางซึ่งนำไปสู่การแกว่งไปมาของความคิดระหว่างแนวทางประนีประนอม และแนวทางถอนรากถอนโคนขึ้นเป็นครั้งแรกที่ไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อนในประวัติศาสตร์ความคิดทางการเมืองไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการนำเสนอถึงรูปแบบการปกครองชนิดใหม่ให้กับสยามที่ไม่มีพื้นที่ให้กับผู้ปกครองแบบจารีตอีกต่อไป

จากบันทึกความทรงจำที่หลงเหลืออยู่นั้น พวกเขาบันทึกว่า มติที่การประชุมครั้งแรกๆที่พวกเขา ร่วมกันกำหนดอนาคตของการปกครองสยามนั้น สมาชิกกลุ่มที่สนับสนุนแนวถอนรากถอนโคนมีชัยเหนือแนวประนีประนอม สมาชิกบางคนของ “คณะ ร.ศ. 130” ได้บันทึกบรรยากาศในประชุมเมื่อครั้งนั้นว่า “ที่ประชุมเอนเอียงไปในระบอบแผนการปฏิวัติของประเทศจีน เนื่องจาก[จีน]มีฐานะและสภาพไม่ต่างจากเรา[สยาม]”⁶ สอดคล้องกับร.ต.จรรยา ษตะเมษ หนึ่งในสมาชิกได้ย้อนความทรงจำว่า แนวทางในการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงปกครองของพวกเขาได้แบบจากจีน แต่แนวความคิดในการปกครองได้มาจากตะวันตก⁷

จากการศึกษาหลักฐานคำให้การของพวกเขาภายหลังการถูกจับกุมพบว่า สมาชิกที่ “โหวต” ให้การปฏิวัติอย่างถอนรากถอนโคน ประกอบด้วย ร.อ.ขุนทวยหาญพิทักษ์ ร.ต.เหรียญ ศรีจันทร์ ร.ท.จรรยา ณ บางช้าง ร.ต.เนตร พูนวิวัฒน์ ร.ต.เจือ ศิลาอาสน์ ร.ต.เขียน อุทัยกุล ร.ต.วาส วาสนา พ.ต.หลวงวิเศษประสิทธิ์ วิทย์ (อัทัย ทะสิตเวช) ร.ต.เปลี่ยน ไชยมังคละ และนายอุทัย เทพหัสดิน ณ อยุธยา เป็นต้น⁸ โดยพวกเขาได้ให้เหตุผลสนับสนุนการปฏิวัติอย่างถอนรากถอนโคนในการประชุมลงมติในครั้งนั้น ดังนี้ ร.อ.ขุนทวยหาญพิทักษ์

⁶ ร.อ. เหล็ง ศรีจันทร์, ร.ต. เนตร พูนวิวัฒน์, สมจิตร เทียนศิริ, ปฏิวัติ ร.ศ.130 (พระนคร: การพิมพ์กรุงเทพฯ, 2489), หน้า 100. พิมพ์ครั้งแรก 2484

⁷ พลกุล อังกินันท์, “เผชิญหน้าผู้ก่อการกำเริบ”, สังคมศาสตร์ปริทัศน์ ปี 12 ฉบับ ธันวาคม 2514, หน้า 72.

⁸ วราจกานา จรรย์ยานนท์, “คณะ ร.ศ.130 : ชีวิต อุดมการณ์และการจัดตั้ง” วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ไทยศึกษา) มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2549, หน้า 124-152.

(หลัง)ผู้เป็นหัวหน้าคณะปฏิวัติให้เหตุผลว่า สยามเหมาะกับการปกครองแบบ “รีพับลิค” มากกว่า “ลิมิเต็ด มอนาเกี” เนื่องจาก หากสยามปกครองแบบ “ลิมิเต็ด มอนาเกี” กษัตริย์อาจกลับไปอยู่เหนือกฎหมายแบบเดิมได้อีก⁹ ร.ท.จรรยา สนับสนุนว่า ระบบ “รีพับลิค” มีคุณต่อสยามมากกว่า “แอบโซลูต มอนาเกี” ดังนั้น สยามควรมีการปกครองแบบ “รีพับลิค” เช่น สหรัฐอเมริกา ฝรั่งเศส หรือจีน และทหารควรรักชาติและกตัญญูต่อชาติสูงสุด เขาต้องการให้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองสยามต้องทำอย่างเด็ดขาดเพื่อป้องกันมิให้เกิดการหมกมุ่นกลับไปสู่ระบบเดิมอีก¹⁰ ส่วน ร.ต.วาส สนับสนุนการปกครองแบบ “รีพับลิค” เพราะประชาชนสยามมีอำนาจสามารถถอดถอนผู้ปกครองได้ อีกทั้ง ประชาชนไม่ต้องใช้ราชาศัพท์และประหยดงบประมาณในการบริหารประเทศเนื่องจากราชสำนักใช้งบประมาณมาก¹¹ เป็นต้น กล่าวโดยสรุป เหตุผลของกลุ่มที่ต้องการปฏิวัติไปให้สุดทางนั้น เนื่องจากพวกเขาต้องการทำให้ประชาชนสยามมีความเสมอภาคอย่างแท้จริงและเป็นการเปลี่ยนแปลงสยามไปสู่สังคมที่ “ไม่มีใครเป็นค่าเจ้าบ่าวนาย” อีกต่อไป เนื่องจาก ระบบใหม่ชนิดนี้ ประชาชนเป็นผู้เลือกประธานาธิบดีเป็นผู้ปกครอง โดยระบบใหม่ชนิดนี้จะทำให้สยามมีความก้าวหน้ามากกว่าและไม่ต้องกังวลกับการที่สยามหวนกลับไปปกครองตามระบบเดิมได้อีกต่อไป

ในขณะที่ เหตุผลกลุ่มสนับสนุนแนวทางประนีประนอมให้เหตุผลว่า ประชาชนสยามยังคง “โง่เขลา” ดังนั้น สยามจึงเหมาะกระบบ “ลิมิเต็ด มอนาเกี” มากกว่า เนื่องจาก กษัตริย์มีพระเดชพระคุณเหนือประชาชนจะทำให้สยามมีความเจริญ¹² และพวกเขา “ไม่ต้องการให้เกิดความชอกช้ำมากเกินไป [จนทำให้] ฝ่ายที่ถูกชิงอำนาจจะไม่เคียดแค้นถึงกับทำตัวเป็นศัตรูอยู่ตลอดเวลา”¹³ อย่างไรก็ตาม ในเวลาต่อมา เมื่อคณะมีสมาชิกเพิ่มขึ้นทำให้เกิดกลุ่มประนีประนอมมีมากขึ้นด้วยเช่นกันส่งผลให้การประชุมครั้งสุดท้ายก่อนการลงมือปฏิวัติ ที่ประชุมได้มีมติสนับสนุนไปในทาง “ลิมิเต็ด มอนาเกี” มากกว่าทาง “รีพับลิค” เพียงเล็กน้อย¹⁴

⁹ วรจกานา, อ้างแล้ว, หน้า 126.

¹⁰ วรจกานา, อ้างแล้ว, หน้า 131, 128.

¹¹ วรจกานา, อ้างแล้ว, หน้า 138.

¹² วรจกานา, อ้างแล้ว, หน้า 256-259.

¹³ ร.ต.เนตร พูนวิวัฒน์, คน 60 ปี พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ ร.ต. เนตร พูนวิวัฒน์ ณ ฌาปนสถาน วัดมกุฏกษัตริยาราม 21 ธันวาคม 2523 (กรุงเทพฯ : หจก.เซ็นทรัลเอ็กเพรสศึกษาการพิมพ์, 2523), หน้า 108. ร.ต.เนตร ซึ่งเป็นเลขาธิการคณะได้ประเมินความคิดของกลุ่มประนีประนอมว่า “ไม่ได้ความเลย”

¹⁴ จากการศึกษารายชื่อของวรจกานาพบว่า ในคำให้การของสมาชิก “คณะร.ศ.130” จำนวน 118 คนนั้น มีผู้ที่ยอมรับว่านิยม “รีพับลิค” มีจำนวน 10 คน พวกที่นิยมไปในทาง “ลิมิเต็ด มอนาเกี” มีจำนวน 12 คน ส่วนพวกที่วิจารณ์เรื่องทั่วไปมีจำนวน 16 คน และพวกที่ไม่แสดงความคิดเห็นทางการเมืองจำนวน 80 คน (วรจกานา, อ้างแล้ว, หน้า 154).

ในที่สุด ที่ประชุมได้ตกลงยืนยันมตินั้น และได้มีการเตรียมแผนการลงมือปฏิวัติเพื่อสร้างภาวะ “ศรีวิสัย” ให้กับสยามในวันถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยาในเดือนเมษายน 2455¹⁵ แต่ทว่า การดำเนินการปฏิวัติแบบ ประนีประนอมตามที่สมาชิกตกลงกันนั้นก็หาได้เกิดขึ้นบนสยาม เนื่องจากรัฐบาลสมบูรณาญาสิทธิราชย์ได้ จับกุมเหล่านักปฏิวัติก่อนลงมือ “พลิกฟ้าคว่ำแผ่นดิน” ไม่กี่วัน ต่อมา เมื่อรัฐบาลสมบูรณาญาสิทธิราชย์ได้ ตัดสินลงโทษพวกเขาอย่างรุนแรงซึ่งมีอัตราโทษตั้งแต่การประหารชีวิต การจำคุกตลอดชีวิตจนถึงจำคุก 12 ปี สมาชิกแกนนำคนหนึ่งที่ถูกตัดสินจำคุกตลอดชีวิตได้บันทึกถึงความมั่นคงในความคิดของเขาก่อนถูกส่งตัวไป ลงทัณฑ์ว่า “เมื่อเป็นฝ่ายแพ้อำนาจก็ต้องตายหรือรับทัณฑ์ แต่เมื่อวิญญูณของประชาธิปไตยยังไม่ตาย ลัทธิประชาธิปไตยก็คงคลอเคลายในแผ่นดินไทยได้สักครั้งเป็นแน่”¹⁶ อย่างไรก็ตาม ในเวลาต่อมา พระมงกุฎเกล้าฯ ได้ทรงลดหย่อนโทษและอภัยโทษพวกเขาในปลายรัชกาล

วิาทะของ “พวกหัวเก่า” กับ “พวกหัวใหม่” ว่าด้วย “Civilization”: ความเสื่อม ฤ ความก้าวหน้า

แม้ความพยายามปฏิวัติของ “คณะร.ศ. 130” ที่จะนำพาสยามไปสู่ภาวะ “ศรีวิสัย” จะไม่ประสบความสำเร็จ แต่มิได้หมายความว่า จินตนาการถึงภาวะอุดมคติของพวกเขาจะปราศจากคุณค่าในการศึกษา จากหลักฐานที่เกี่ยวข้องระหว่างฝ่ายที่ต้องการรักษาสภาพเดิมกับฝ่ายที่ต้องการเปลี่ยนแปลงทำให้เราสามารถตีความขัดแย้งทางความคิดในความพยายามปฏิวัติครั้งนั้นได้ว่า มีความคล้ายคลึงกับการเผชิญหน้ากันระหว่าง “พวกหัวเก่า” (Ancient) ที่ต่อต้านภาวะสมัยใหม่กับ “พวกหัวใหม่” (Modern) ที่เชื่อมั่นในภาวะสมัยใหม่อันเคยเกิดขึ้นในประวัติศาสตร์ภูมิปัญญาของยุโรป

วิาทะระหว่าง “พวกหัวเก่า” กับ “พวกหัวใหม่” เป็นความขัดแย้งทางภูมิปัญญาระหว่าง “พวกหัวเก่า” ที่เชื่อว่า ภูมิปัญญาของมนุษยชาติในอดีตได้ค้นพบ “ความจริง” อันประเสริฐในยุคนิโราณแล้ว ไม่จำเป็นต้องแสวงหาของใหม่ใดๆอีก “ความจริง” อันประเสริฐมีเกี่ยวกับความเชื่อทางศาสนาและเชื่อว่ามนุษย์มีธรรมชาติที่แตกต่างกันหรือความไม่เสมอภาคกันเป็นเรื่องปกติ ดังนั้น การกระทำใดๆที่เปลี่ยนแปลงธรรมชาติเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้อง แต่ “พวกหัวใหม่” กลับเห็นว่า “ความจริง” จะถูกค้นพบได้มากขึ้นในอนาคตด้วยความสามารถของมนุษย์ ด้วยความเชื่อมั่นในสติปัญญา ความเป็นเรื่องทางโลก (secularity) ความมีเหตุผล (rationality) ของมนุษย์และวิทยาศาสตร์จะนำพามนุษย์ไปสู่ภาวะที่มีความก้าวหน้า (progress) อย่างไม่

¹⁵ ร.ต.เนตร , อ้างแล้ว , หน้า 105.

¹⁶ ร.ต. เจริญ และ ร.ต. เนตร , อ้างแล้ว , หน้า 163.

สิ้นสุด ภาวะดังกล่าว มนุษย์ทุกคนย่อมมีความเสมอภาคกัน(equality) ด้วยเหตุนี้ “พวกหัวใหม่” จึงมีอาชวน ต่อภาวะหยุดนิ่งและความไม่เสมอภาคให้ปรากฏอยู่บนโลกได้ส่งผลให้พวกเขาเต็มเปี่ยมไปด้วยความ ต้องการเปลี่ยนแปลงโลกให้เคลื่อนไปข้างหน้า

ดังนั้น หากพิจารณาในความคิดทางการเมืองของทั้งสองฝ่ายแล้ว “พวกหัวเก่า” เชื่อในความสามารถ ของอภิชน และอำนาจในการปกครองย่อมสถิตยอยู่ที่ยี่เบื้องสูงตามจารีตการปกครองแบบโบราณ กล่าวให้ถึง ที่สุด คือ พวกเขาชื่นชมในการปกครองโดยกษัตริย์ หรือชนชั้นสูงผู้ทรงภูมิปัญญา ในขณะที่ “พวกหัวใหม่” กลับปฏิเสธการปกครองโดยอภิชนตามจารีต แต่กลับชื่นชมในการปกครองสมัยใหม่ที่มีที่มาแห่งอำนาจมา จากเบื้องล่างหรือจากมวลชนที่มีความเสมอภาคเท่าเทียม พวกเขาเชื่อว่าระบอบการเมืองที่มีรากฐานจาก อำนาจเบื้องล่างเป็นสิ่งที่พึงสถาปนาขึ้นและภาวะที่จะเกิดขึ้นอนาคตมีความก้าวหน้ามากกว่าอดีต

หากนำแก่นแกนการวิวาทะข้างต้นมาพิจารณาหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์การพยายามปฏิวัติ ร.ศ.130 แล้ว จะพบว่า พระมงกุฎเกล้าฯทรงพระราชนิพนธ์งานชิ้นหลายชิ้นหลังเหตุการณ์ความพยายาม ปฏิวัติ ร.ศ.130 ที่สะท้อนให้เห็นว่าพระองค์ทรงมีพระราชดำริคล้ายคลึงกับวิวาทะข้างต้นในฝ่าย “พวกหัว เก่า”¹⁷ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อพระองค์ทรงมีพระบรมราชวินิจฉัยความคิดทางการเมืองสมัยใหม่ที่จะทำให้ เกิดการเปลี่ยนแปลงอำนาจของพระองค์หรือกลับหัวกลับหางที่มาแห่งอำนาจ หรือการทำลายระบอบ สมบูรณาญาสิทธิราชย์และแทนที่ด้วยระบอบ “รีพับลิค” ตลอดจนการทำลายจารีตการถือครองทรัพย์สินของ “ไสเชียลลิสต์” นั้น ทรงแสดงพระราชดำริโต้แย้ง “ไสเชียลลิสต์” ด้วยการทรงพาหวนกลับไปยังแหล่งอ้างอิงใน อดีต ไม่ว่าจะอาณาจักรสุโขทัย ศาสนาและตำราโบราณเก่าแก่ (“ancient book”) เช่น ทรงไม่เห็น “ไสเชียล ลิสต์” เป็น “ของใหม่” ที่จะนำไปสู่การสร้าง “สยามใหม่” (“Modern Siam”) แต่อย่างไรก็ตาม หากแต่จะนำไปสู่ความ เสื่อมมากกว่า

¹⁷ พระมงกุฎเกล้าฯทรงพระราชนิพนธ์เรื่อง “Uttarakuru : An Asiatic wonderland” เป็นภาษาอังกฤษ ตีพิมพ์ใน หนังสือพิมพ์ Siam Observer คาดว่าภายหลังเหตุการณ์ความพยายามปฏิวัติ ร.ศ.130 พระองค์ทรงใช้ภาษาในการจำแนก ของเก่าและของใหม่ เช่น คำว่า “ancient” “old” “old man” “old customs, old institutions, and old ideal” กับคำว่า “highly civilised” “up-to-date” “young” “new” “ultra-modern” “New Mania” และ “New maniacal Plague” สะท้อนให้ เห็นถึงความคล้ายคลึงในจุดยืนและการตั้งประเด็นโต้แย้งระหว่าง “พวกหัวเก่า” และ “พวกหัวใหม่” ของพระองค์ (โปรดดู พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, “Uttarakuru : An Asiatic wonderland” ใน อุตตรกुरु พระราชนิพนธ์ของ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, งานพระราชทานเพลิงศพ หลวงประโมทย์จรรยาวิภาส ณ เมรุหน้าพลับพลาอิศริยา ภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส 29 สิงหาคม 2517 (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์พระจันทร์, 2517).

สำหรับ“ของใหม่”ที่เรียกกันว่า“ไซเชิลลิสต์”นั้น ทรงพระบรมราชวินิจฉัยว่า แท้จริงแล้ว“ไซเชิลลิสต์”คือความคิดเก่าที่พบได้ในตำราเก่าแก่โบราณของสยามที่ชื่อ “ไตรภูมิพระร่วง”ซึ่งเป็นคัมภีร์ของพุทธศาสนาที่ถูกแต่งขึ้นโดยกษัตริย์นักปราชญ์แห่งอาณาจักรสุโขทัยเมื่อหลายร้อยปีที่ผ่านมา ในตำราเก่าแก่โบราณนี้ได้กล่าวถึงภาวะอุดมคติที่เรียกว่า ดินแดน“อุตรรกู” ที่ผู้คนไม่ต้องทำงาน เนื่องจากมีต้นกัลปพฤกษ์ดลบันดาลให้หมดทุกอย่าง รวมทั้งทรงยกประเด็นศีลธรรมและระเบียบของสังคมขึ้นมาพิจารณาว่า การที่ชายและหญิงที่อยู่ในดินแดนนี้อยู่กินกันเพียง 7 วันแล้วเลิกร้างกันไปและพ่อแม่ไม่ต้องเลี้ยงดูบุตร ภาวะดังกล่าวนี้ พระองค์ทรงตั้งคำถามเทียบเคียงกับภาวะอุดมคติของ“ไซเชิลลิสต์” ที่มีนัยว่า ภาวะนั้นเป็นภาวะความเจริญจริงๆหรือ กล่าวอีกอย่างหนึ่ง คือ พระองค์ทรงตั้งคำถามต่อ “ของใหม่”ที่คล้ายคลึงกับ“พวกหัวเก่า”ที่เชื่อว่า ตำราอันเก่าแก่โบราณของพุทธศาสนาได้กล่าวถึงภาวะความเสื่อมดังกล่าวมานานมาแล้ว และไม่มี“ของใหม่”แท้จริงใดที่ไม่มีรากฐานจาก“ของเก่า” ดังนั้น จึงไม่มี “ของใหม่”ใดที่น่าตื่นเต็น¹⁸ พระองค์ทรงมีพระบรมราชวินิจฉัยเรียกชาวสยามที่ต้องการภาวะสมัยใหม่ตามสากลโลกว่า “พวกบ้าของใหม่” (“New Mania”) โดยคนเหล่านี้เป็นพวกที่นิยมชมชอบในภาวะความเสื่อมที่กำลังจะเกิดขึ้นในอนาคตข้างหน้าตามคำทำนายในตำราเก่าแก่โบราณ

ความแตกต่างกันของการมองไปข้างหน้าในประเด็นภาวะ“Civilization” ของสยามระหว่าง“พวกหัวเก่า”กับ“พวกหัวใหม่” คือ ความขัดแย้งไม่ลงรอยกันในคุณลักษณะของภาวะดังกล่าวว่าเป็นเช่นไรกันแน่ ระหว่างความความเสื่อม หรือความเจริญก้าวหน้า และสยามควรเดินไปสู่ทิศทางใดนั้น ภาวะดังกล่าวได้กลายเป็นข้อถกเถียงระหว่างผู้ที่หวาดวิตกในความเปลี่ยนแปลงกับผู้ซึ่งชื่นชอบความก้าวหน้าของการเปลี่ยนแปลงไปแห่งสยาม

การติดตามความเข้าใจของ“คณะร.ศ.130” ที่มีต่อความหมายของคำว่า“Civilization” นั้น เราสามารถเข้าใจความคิดของพวกเขาได้จากบันทึก“ว่าด้วยความเสื่อมชามและความเจริญของประเทศ” พวกเขา

¹⁸ โปรดดู แนวพระราชดำริของพระมงกุฎเกล้าฯใน, “Uttarakuru : An Asiatic wonderland” , อ้างแล้ว , หน้า 4. อย่างไรก็ตาม เกษียร เตชะพีระ มีความเห็นว่า พระราชนิพนธ์ชิ้นดังกล่าว มุ่งทำลายไซเชิลลิสต์เป็นหลัก ด้วยการที่ทรงจับคู่ความหมายให้คำว่า “ไซเชิลลิสต์”กับสิ่งเพื่อฝัน “Uttarakuru” กล่าวคือ ทรงต่อต้านไซเชิลลิสต์ ด้วย “หมากการเมืองวัฒนธรรมที่ทรงวางไว้เพื่อ discredit หรือทำให้ลัทธิตไซเชิลลิสต์กลายเป็นยูโทเปียไปเสียตั้งแต่ต้นมือก่อนที่มันจะหยั่งรากในสยาม” (เกษียร เตชะพีระ, “วิวาทะอุตตรกู: อัศวพาหุ VS ศรีอิทรายุทธ” ศิลปวัฒนธรรม ปี 14 ฉบับที่ 8 มิถุนายน 2536, หน้า 142-146.) แต่ผู้เขียนกลับเห็นว่า ไม่ใช่แต่เพียง พระองค์ทรงมีพระราชดำริมุ่งทำลายไซเชิลลิสต์ให้กลายเป็นสิ่งเพื่อฝันเท่านั้น แต่ด้วยโลกทรรศน์ที่คล้ายคลึงกับ“พวกหัวเก่า” ของพระองค์ ทรงทำให้ภาพภาวะที่ไซเชิลลิสต์มุ่งหวังจะสร้างให้เกิดขึ้นนั้นกลายเป็นภาวะความเสื่อมตามคำทำนายของตำราเก่าแก่โบราณอีกด้วย

เขาใช้ทับศัพท์ด้วยคำว่า “**ศรีวิไลย์**” โดยในบันทึกได้กล่าวถึงภาวะดังกล่าวในความหมายเชิงบวกว่า “ถ้าประเทศหนึ่งประเทศใด รู้จักจัดการปกครองดี โดยใช้กฎหมายแลแบบธรรมเนียมที่ยุติธรรมซึ่งไม่กดขี่และเบียดเบียนให้ราษฎรได้รับความเดือดร้อน ประเทศนั้นก็จะมีความสำเร็จรุ่งเรืองแล**ศรีวิไลย์**ยิ่งขึ้นทุกที เพราะราษฎรได้รับความอิสรภาพเสมอกัน ไม่มีใครที่จะมาเป็นเจ้าสำหรับกดคอกันเล่นดังเช่นประเทศซึ่งอยู่ในยุโรปแลอเมริกา...” ดังนั้น ความหมายของคำว่า “**ศรีวิไลย์**” ของพวกเขา จึงหมายถึงภาวะความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในสังคมสยามอย่างลึกซึ้งซึ่งทำให้ชาวสยามทุกคนมีเสรีภาพและความเสมอภาค ไม่มีความสูงต่ำในสังคมอีกต่อไป ภาวะใหม่นี้จะเคลื่อนผันไปจากภาวะเดิมที่ดำรงอยู่ไปสู่ความสำเร็จให้กับสยามเหมือนดังสากลโลก

แต่ในทางกลับกัน พระมงกุฎเกล้าฯ ทรงมีจินตนาการถึงภาวะข้างต้นสวนทางกับจินตนาการของ “*คณะร.ศ.130*” พระองค์ทรงใช้ทับศัพท์ด้วยคำว่า “**ซิวิไลซ์**” ทรงมีพระบรมราชวินิจฉัยความหมายของคำว่า “**ซิวิไลซ์**” ในความหมายเชิงลบ กล่าวคือ ทรงมีพระบรมราชวินิจฉัยว่า ภาวะดังกล่าวจะนำมนุษย์ไปสู่ความตกต่ำเสื่อมทรามทั้งคุณธรรมและจริยธรรม¹⁹ ภาวะเสื่อมทรามดังกล่าวเกิดจาก “โทษของความเจริญตามแบบแผนยุโรป” เนื่องจาก คนสยามคบหาสมาคมกับชาวยุโรปจึงเลียนแบบ “ความประพฤติชั่วจากชาวยุโรป” มาแล้วหลายประการ ที่แลเห็นถนัด คือ ในทางกินเหล้าจัดอย่าง๑ การเที่ยวเล่นผู้หญิงอีกอย่าง๑ จริยอยู่ความชั่ว ๒ ประการนี้ ไม่ใช่เป็นที่เกิดขึ้นใหม่ ถึงในเวลาก่อนๆก็เคยมีอยู่แล้ว แต่ต้องนับว่าเป็นส่วนน้อยและไม่ให้เห็นปรากฏมากเช่นสมัยนี้...แต่มาในชั้นหลังๆนี้ เมื่อได้คบค้ากับชาวยุโรปมากขึ้นและเมื่อคนไทยที่ไปเรียนที่ประเทศยุโรปกลับมามากขึ้น ชักจูงให้คนไทยประพฤติเผลอเล้าและเป็นคนเล่นผู้หญิงมากขึ้น โดยอ้าง

¹⁹ พระมงกุฎเกล้าฯทรงให้ความหมายคำ “*Civilization*” ในทิศทางที่คล้ายคลึงกับพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าฯ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ในลักษณะการยอมรับภาวะดังกล่าวเพียงความเปลี่ยนแปลงในเชิงวัตถุหรือรูปแบบภายนอกมากกว่าในเชิงจิตใจและความสำนึก ทั้งนี้ พระจอมเกล้าฯ พระจุลจอมเกล้าฯและชนชั้นนำอื่นๆจำกัดความหมายความเปลี่ยนแปลงแค่นี้เพียง มารยาท ความก้าวหน้าทางวัตถุ ถนนหนทาง ไฟฟ้า ระบบราชการแบบใหม่ การแต่งกายหรือแม้แต่การมีฟันขาว(โปรดดูเพิ่มเติมใน Thongchai Winichakul , “*The Quest for ‘Siwilai’: A Geographical Discourse of Civilizational Thinking in the Late Nineteenth and Early Twentieth-Century Siam*”, *The Journal of Asian Studies* Vol. 59 no.3,9(August 2000), p.530.) และดู การวิวาทะระหว่างปัญญาชนสยาม เช่น เจ้าพระยาทิพากรวงศ์มหาโกษาธิบดี พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวกับมิชชันนารีชาวตะวันตก เช่น หมอบลัดเลย์ ในช่วงต้นพุทธศักราช 2400 ในทวีศักดิ์ เผือกสม, “การทำตะวันตกให้เป็นตะวันออกของสยาม (*Orientalizing the occidental of Siam*): การตอบโต้รับมือกับวาทกรรม” *รัฐศาสตร์สาร* ปี 20 ฉบับที่ 3 (2541) หน้า 253-313.

ว่าเปนของเก่ เปนคน **ซีวิลไลซ์** อย่างฝรั่ง เรื่องนี้ทำให้เราวิตกอยู่มาก เพราะถ้าปล่อยให้เปนไปเช่นนี้แล้วก็แลเห็นอยู่ณัดว่า ชาติไทยกำลังจะเดินไปสู่ทางพินาศฉิบหายแน่แล้ว...”²⁰

ในสายพระเนตรของพระมงกุฎเกล้าฯ “พวกหัวใหม่” หรือคน“ซีวิลไลซ์” คือ ผู้ตกต่ำทางคุณธรรมและจริยธรรม คนเหล่านี้เป็นพวกคนซึ่ฉลาด พระองค์ทรงอธิบายคนชนิดนี้ว่าเป็นพวก “ซูดอโมเดิร์นวันดิสม” ระเบิดมากกว่าการประจัญบานด้วยดาบปลายปืนหรือยิงต่อสู้ด้วยปืนใหญ่” ทรงเห็นว่า “พวกหัวใหม่” มีพฤติกรรมและความคิดหุยมหิม²¹ นอกจากนี้ พระองค์ยังมีพระบรมราชวินิจฉัยคุณค่าของ“พวกหัวใหม่” ว่า มีอาจเปรียบได้กับวีรกรรมของเหล่ากษัตริย์ในอดีต เช่น พระร่วงและพระเจ้าอู่ทองที่ทรงไม่ยอมสยบต่อขอม หรือพระนเรศวรผู้กู้เอกราช หรือสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าฯที่ทรงสถาปนากรุงเทพฯ ²² ตลอดจน ทรงมีพระบรมราชวินิจฉัยการนำเข้าความคิดทางการเมืองจากต่างประเทศของ“พวกหัวใหม่” ชาวสยามว่า คนเหล่านี้เป็นพวก“ลัทธิเอาอย่าง” ความว่า “ลัทธิเอาอย่างมีอยู่แพร่หลายในสยามประเทศเรา มีรากเง่าฝังอยู่มากช้านาน...เมื่อข้าพเจ้าได้กล่าวมาถึงเพียงนี้แล้ว ข้าพเจ้าขอสารภาพเสียต่อท่านโดยตรงว่า ข้าพเจ้าเป็นผู้หนึ่งซึ่งรู้สึกว่าเป็นอภัยในลัทธิเอาอย่างนี้มานานแล้ว...” สุดท้ายแล้ว ทรงมีพระบรมราชวินิจฉัยว่า ผู้ใดที่เอาอย่างฝรั่งนั้น ทรงเห็นว่า ผู้นั้นเป็นเสมือน “ลูกหมา” ให้ฝรั่งเขาตบหัวเอ็นดู²³

ดังนั้น โลกทรรศน์และการเสนอข้อโต้แย้งของพระมงกุฎเกล้าฯมีความคล้ายคลึงกับ “พวกหัวเก่า” ที่มีลักษณะต่อต้านภาวะสมัยใหม่อันเห็นได้จากการที่พระองค์ทรงมีพระบรมราชวินิจฉัยชาวสยามผู้“ซีวิลไลซ์” (“highly civilized”) และมีความต้องการความทันสมัย (“up-to-date”) ผู้ที่แสดงความเย้ยหยันต่อ“ของเก่า” ต่างๆไม่ว่าจะเป็น คนแก่ จาริตโบราณ สถาปัตยกรรม และความคิดจาริตให้มีตกต่ำด้อยกว่า คนเหล่านี้เป็น

²⁰ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, “จดหมายเหตุรายวัน รัตนโกสินทรศก 130 เล่ม 1 วันที่ 1 เมษายน ถึง วันที่ 12 มกราคม”ใน จดหมายเหตุรายวันในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ หม่อมเจ้าชัชวลิต เกษมสันต์ ณ เมรุวัดเทพศิรินทราวาส วันที่ 1 สิงหาคม 2517 กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2517), หน้า 37-38.

²¹ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, “โคลนติดล้อ” ประมวลบทพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ภาคปกิณกะ พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พลตรี พระยาอนิรุทธเทวา(ม.ล.เพ็ชร์ ฟื้นบุญ) ณ เมรุวัดเทพศิรินทราวาส วันที่ 22 เมษายน 2494 (พระนคร: โรงพิมพ์พระจันทร์, 2494), หน้า 39, 55, 59-60.

²² พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, “โคลนติดล้อ” ประมวลบทพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ภาคปกิณกะ , หน้า 61.

²³ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, “ลัทธิเอาอย่าง” ประมวลบทพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ภาคปกิณกะ , หน้า 1-3.

“พวกบ้าของใหม่” (“New Mania”) ที่มีอาการของ “โรคบ้าของใหม่” (“New Mania Plague”) พระองค์ทรงพระบรมราชวินิจฉัยอีกว่า ในโลกนี้ไม่มี “ของใหม่” ในสารัตถะใดนอกจากเพียงชื่อเท่านั้นที่ใหม่ แต่ “ของเก่า” มีประโยชน์มากกว่า “ของใหม่” นอกจากนี้ ในสายพระเนตรของพระองค์ทรงเห็นว่า “พวกบ้าของใหม่” มีอาการของโรคเรียกร้องการปฏิรูปสังคม และชอบอ้างว่า พวกเขาเป็นผู้รักมนุษยชาติหรือเป็นผู้หยั่งรู้การฟื้นฟูชาติ ทรงมีพระราชวิจารณ์คนเหล่านี้ว่าเป็นเพียงพวกนักปลุกระดมมวลชน (“demagogues”) เท่านั้น²⁴

ในฐานะที่พระองค์ทรงเป็นประมุขของระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ที่ทรงประทับอยู่บนจุดสูงสุดของปิรามิดทางการเมืองของสยาม ผู้ทรงทอดพระเนตรลงมาเห็นความเป็นไปของพลกนิกรในราชอาณาจักรของพระองค์ ทรงมีพระบรมราชวินิจฉัยคุณลักษณะพลกนิกรของพระองค์ว่าเป็นโรคพิษยาที่ “...ฝังอยู่ในสันดานคนไทยหลายชั่วมาแล้ว...”²⁵ ด้วยเหตุนี้ พระองค์จึงมีพระราชดำริให้ต่อต้าน “ชิวิไลซ์” ความว่า “เรานี้ก็กลัวโรค ชิวิไลซ์ นี้และยิ่งกว่าโรคอื่น ไทยเรายังมีทันจะได้อะไรขึ้นไปเท่าเทียมเขา เราจะมาเริ่มเดินลงเสียแล้วเถอ อย่างไม่รู้ก็จะยอมหนึ่งไม่ได้...ต้องพยายามแก้ไขต่อสู้โรคนี้จนเต็มกำลัง...”²⁶

แม้พระองค์มีแนวพระราชดำริในการสร้าง “ชาติ” แต่ความหมายของคำว่า “ชาติ” ของพระองค์จำกัดเฉพาะเพียงผู้จงรักภักดีต่อกษัตริย์เท่านั้น²⁷ ส่งผลให้การสร้าง “ชาติ” ด้วยการใช้เลือดป่าของพระองค์กลับถูกวิจารณ์อย่างหนักจาก “คณะร.ศ.130” จนทำให้ทรงมีพระราชวิจารณ์ตอบได้ว่า “อ้ายพวกคิดกำเริบกั๊บบยกเอาไปอ้างเบง พยานอัน ๑ แห่งความที่เราคชี่ข่มเหงคนไทย...มีผู้นำด้านพอที่จะแสดงมาแล้วก็ยังมีอีกหลายข้อ เช่น ข้อที่ว่าฝึกหัดมากเกินไปและไปซ้อมรบมีความเหินห่างนี้เป้นต้น” อีกทั้งทรงมีพระบรมราชวินิจฉัยเพิ่มเติมถึงความพยายามปฏิวัติร.ศ.130ว่า “ชาติไทยเรามีความเนาเปื่อย มีโรคร้ายเข้าม

²⁴ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, “Uttarakuru : An Asiatic wonderland” ,อุตรครุ พระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, หน้า 2,4 .

²⁵ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, “จดหมายเหตุรายวัน รัตนโกสินทรศก 130 เล่ม 2 วันที่ 13 มกราคมถึงวันที่ 31 มีนาคม”ใน จดหมายเหตุรายวันในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว , หน้า 64-67.

²⁶ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, “จดหมายเหตุรายวัน รัตนโกสินทรศก 130 เล่ม 1 วันที่ 1 เมษายน ถึง วันที่ 12 มกราคม ” จดหมายเหตุรายวันในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, หน้า 39.

²⁷ การนิยามความหมายของคำว่า “ชาติ” ของพระมงกุฎเกล้าฯทรงระบุว่า “ถ้าเขาก็ดดีต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินสยาม เขาจึงเป็นไทยแท้ แต่ถ้าใครแสดงตนว่าเป็นอิสระแก่ตน ไม่มีความจงรักภักดีต่อผู้ใดดังนี้ ต้องจัดว่าผู้นั้นเป็นคนไม่มีชาติ” (พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, “ความเป็นชาติโดยแท้จริง” ประมวลลบทพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ภาคปกิณกะ ,หน้า 89).

แทรกอยู่ คือ โรคศยาซึ่งกันและกันในการส่วนตัวและพวกพ้อง แม้อ้ายพวกฟุ้งสร้านซึ่งคิดการกำเริบนั้น ก็มีศยาส่วนตัวนั้นเป็นพื้น และเป็นแม่เหล็กเครื่องฟ่อให้คนนิยมในความคิดของมันมาก... ”²⁸

ดูประหนึ่งว่า แม้พระมงกุฎเกล้าฯ จะทรงพยายามโปรยหว่านเมล็ดพันธ์แห่งความจงรักภักดีให้เกิดขึ้นในราชอาณาจักรและในกองทัพ แต่ปรากฏว่า นายทหารใน“*คณะร.ศ.130*” กลับประกอบขึ้นจากนายทหารที่สังกัดกรมทหารมหาดเล็กรักษาพระองค์หลายหน่วยซึ่งคิดเป็นสัดส่วนถึง 1 ใน 3 ของนักปฏิวัติในครั้งนั้น เช่น ร.ต.เหรียญ ศรีจันทร์ ร.ต.वास วาสนา ร.ต.บุญ แดงวิเชียร สังกัดกรมทหารราบที่ 1 รักษาพระองค์ ร.ต. เนตร พูนวิวัฒน์ ร.ต.สอน วงษ์โต ร.ต.ปลั่ง บุรณโชติ ร.ต.จัญญ ชตะเมษ สังกัดกองปืนกลที่ 1 รักษาพระองค์ ร.ต. อาจ ร.ต.บรรจบ สังกัดกรมทหารม้าที่ 1 รักษาพระองค์ ร.ต.ลี ร.ต.แฉล้ม ร.ต.สอน สังกัดกรมทหารปืนใหญ่ที่ 1 รักษาพระองค์ ร.ต.นารถ ร.ต.ประยูร ร.ต.ช่วง สังกัดกรมทหารราบที่ 11 รักษาพระองค์ เป็นต้น²⁹ “ดังนั้น คำถามจึงเกิดขึ้น คือ เกิดอะไรขึ้นกับความคิดของนายทหารในขณะนั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งภายในกรมทหารมหาดเล็กรักษาพระองค์ในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์

การปะทะกันของความคิดทางการเมืองบนเส้นทางการเปลี่ยนแปลงสยาม

ไม่แต่เพียง ความเข้าใจการตีความหมายที่แตกต่างกันของผู้มีโลกทรรศน์แบบ “พวกหัวเก่า” และ “พวกหัวใหม่” ครั้งนั้นผ่าน“*ว่าด้วยความเสื่อมซามและความเจริญของประเทศ*” ของ “*คณะร.ศ.130*”³⁰ กับพระราชนิพนธ์หลายชิ้นของพระมงกุฎเกล้าฯ ที่เปิดฉากการวิพากษ์จนทำให้เราสามารถเข้าใจความคิดที่อยู่เบื้องหลังแรงผลักดันกับแรงเหวี่ยงรัฐสยามบนคลื่นของความเป็นสมัยใหม่เท่านั้น แต่เรายังสามารถเข้าใจความขัดแย้งของความคิดทางการเมืองระหว่างความคิดเสรีนิยม(Liberalism) กับอนุรักษนิยม (Conservative) ที่ปรากฏบนแผ่นดินสยามเมื่อ 1 ศตวรรษที่แล้วได้ด้วยเช่นกัน³¹

²⁸ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, “*จดหมายเหตุรายวัน รัตนโกสินทรศก 130 เล่ม 2 วันที่ 13 มกราคมถึงวันที่ 31 มีนาคม*”ใน *จดหมายเหตุรายวันในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว* , หน้า 64-67.

²⁹ โปรดดู รายชื่อนายทหารที่เป็นสมาชิก“*คณะร.ศ.130*”และสังกัดของพวกเขา เพิ่มเติมใน *อัจฉราพร, อ่างแล้ว*, หน้า 215-219.

³⁰ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ ร.6 บ.17/3 หนังสือที่ค้นได้จากบ้านหลวงวิมเนศวร , ชุนทวยหาญ, ร.ต.ชลช (16 ตุลาคม – 1 มีนาคม 2554) “*ว่าด้วยความเสื่อมซามและความเจริญของประเทศ*”, เอกสารลายมือ

³¹ ผู้ที่เชื่อในความคิดเสรีนิยมนั้นให้ความสำคัญกับความเป็นอิสระของมนุษย์ ชื่นชมในสติปัญญาและความมีเหตุผล เชื่อมั่นในความเสมอภาค และต้องการจำกัดอำนาจรัฐ ส่วนผู้ที่เชื่อในความคิดอนุรักษนิยมให้ความสำคัญกับการยึดถือจารีต

ความคิดทางการเมืองที่ปรากฏอยู่ใน“ว่าด้วยความเสื่อมซามและความเจริญของประเทศ”ของ “คณะร.ศ.130”นั้นได้วิจารณ์ การปกครองแบบ “แอ็บโซลูต มอนาเกี”ว่าเป็นอุปสรรคต่อความก้าวหน้าของ สยาม เนื่องจาก กษัตริย์มีอำนาจอยู่เหนือกฎหมาย“กษัตริย์จะทำชั่วร้ายอย่างใดก็ได้” จะกดขี่และ เบียดเบียนราษฎรให้ได้รับความทุกข์ได้ทุกประการ เงินภาษีอากรจะถูกนำมาบำรุงความสุขให้ส่วนตัว พระ ราชวงศ์และบ่าวไพร่ เงินบำรุงบ้านเมืองจึง“ไม่เหลือหรือ” ด้วยเหตุที่สยามปกครองในระบอบดังกล่าว และมี พวกที่คอย“ล้างผลาญ”ภาษีอากรที่เข้ามา“กัดกินกินเลือดเนื้อของประเทศ” จะทำให้สยามทรุดโทรมและถึง แก่กาลวินาศ³² ความคิดทางการเมืองเช่นนี้สะท้อนออกมาในคำให้การของสมาชิกคนหนึ่งที่กำลังว่าว่า “พระเจ้าแผ่นดินหาง่าย บ้านเมืองหายาก”³³

อย่างไรก็ตาม ในฐานะที่พระมงกุฎเกล้าฯ ทรงเป็นประมุขของระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์สยาม ได้ทรงเห็นความพยายามปฏิวัติของ“คณะร.ศ.130” นั้น พระองค์ทรงได้มีพระราชวิจารณ์ความคิดทางการเมือง เหล่านี้ว่านักปฏิวัติว่าเป็นผู้มี “ความคิดฤศยาหุมหยม” ความว่า “...คนยังมีความคิดฤศยาหุมหยมอยู่ ฉนี้ถ้าจะเป็นผู้จัดการปกครองบ้านเมืองอย่างเรียบร้อยได้ อย่าว่าแต่เรียบร้อยเลย ถึงแม้จะปกครองอย่าง ลักษณะเจ้าแผ่นดินมีคอนสติตูชันก็ไม่น่าจะทำไปได้...”³⁴

ในสายของเหล่านักปฏิวัติ การปกครองแบบ“ลิมิตเตด มอนาเกี”หมายถึงการปกครองที่“กษัตริย์ ต้องอยู่ใต้กฎหมาย” เมื่อกษัตริย์ไม่มีอำนาจจะทำให้“พวกเดินเขนและพวกเทกระโถนตามวังเจ้าจะไม่มี โอกาสได้เป็นขุนนางเลย” และพวกเขามีวิจารณ์เพิ่มเติมว่า ความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองไปสู่แบบใหม่ได้ เกิดขึ้นไปทั่วโลกแล้ว คงเหลือแต่ประเทศสยามเท่านั้นที่ยังคงระบอบการปกครองที่ทำให้“พวกกษัตริย์ ได้รับความสุขสนุกสบายมากเกินไปจนไม่มีเงินจะบำรุงประเทศ”

ประเพณี มองเห็นแต่ความไม่สมบูรณ์ของมนุษย์ เชื่อว่าสังคมมนุษย์เป็นดังอินทรีภาพที่มีลำดับชั้นความสูงต่ำของคนและ ความไม่เสมอภาคในอำนาจหน้าที่และทรัพย์สินเป็นเรื่องธรรมชาติ

³² หอจดหมายเหตุแห่งชาติ ร.6 บ.17/3 หนังสือที่ค้นได้จากบ้านหลวงวิเศษนคร , ขุนทวยหาญ, ร.ต.ชลช (16 ตุลาคม – 1 มีนาคม 2554) “ว่าด้วยความเสื่อมซามและความเจริญของประเทศ”, เอกสารลายมือ

³³ อัจฉราพร , อ่างแล้ว, หน้า 175

³⁴ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, “จดหมายเหตุรายวัน รัตนโกสินทรศก 130 เล่ม 2 วันที่ 13 มกราคมถึงวันที่ 31 มีนาคม”ใน จดหมายเหตุรายวันในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, หน้า 48.

สำหรับ พระมณฑุกเกล้าฯ ทรงมีพระราชวิจารณ์ถึงความเป็นไปได้ของสยามที่จะมีระบอบการปกครองแบบ “ลิมิตเต็ด มอนากี” หรือ “กระษัตริย์ต้องอยู่ใต้กฎหมาย” ว่า สยามไม่สามารถปกครองแบบที่มี “คอนสตีตูชัน” ที่จำกัดอำนาจของกษัตริย์ได้ เนื่องจากประชาชนไม่มีความรู้ และหากให้ประชาชนมีอำนาจทางการเมืองแล้ว ประชาชนจะใช้อำนาจไปในทางที่ผิด ทรงมีพระราชวินิจฉัยว่า ประชาชนไม่มีความสามารถที่จะถืออำนาจและใช้อำนาจได้ทุกคน แต่เมื่อต้องมีการเลือกตั้งผู้แทนฯ จะทำให้เกิดการเกลี้ยกล่อม “พ้อใจ” ประชาชนด้วยถ้อยคำ การเลี้ยงดู จัดยานพาหนะให้ และติดสินบนประชาชน ทรงมีพระราชวินิจฉัยว่า ภายใต้การปกครองดังกล่าวจะเกิดพวก “ปอลิติเซียน” มาทำมาหากินในทางการเมือง อีกทั้ง การปกครองดังกล่าวจะนำไปสู่ความแตกแยก เช่น การมี “ปาร์ตี ลิสเต็ม” ทำให้การปกครองไม่มั่นคง เนื่องจากมีการเปลี่ยนแปลง “เคาเวอร์เมนต์” เสมอ ทำให้บ้านเมืองยิ่งชอกช้ำมากขึ้น³⁵

ส่วนการปกครองแบบ “รีพับลิค” ซึ่งเป็นแบบสุดท้ายที่ “คณะร.ศ.130” นำเสนอนั้น พวกเขานิยามว่าการปกครองชนิดนี้จะ “ยกเลิกไม่ให้มีกระษัตริย์ปกครองอีกต่อไป แต่มีที่ประชุมสำหรับจัดการบ้านเมืองอย่างแข็งแรง โดยมีประธานาธิบดีเป็นประธานสำหรับการปกครองประเทศ” พวกเขาเชื่อว่า ประชาชนในระบอบนี้ จะมีความเสมอภาคเท่าเทียมกันมากกว่าระบอบอื่น ดังนั้น การปกครองรูปแบบนี้ “ราษฎรทุกประเทศจึงอยากเปลี่ยนแปลงการปกครองประเทศให้เป็นรีพับลิคทั้งหมด เวลานี้ ประเทศใหญ่น้อยต่างๆ เป็นรีพับลิคกันเกือบทั่วโลกแล้ว” เช่น ประเทศในยุโรป อเมริกา และจีน

ในกรณีที่ ประเทศใดมีการปกครองแบบ “รีพับลิค” แล้ว ประชาชนจะมีความเสมอภาคมากกว่าระบอบอื่นตามข้อเสนอของ “คณะร.ศ.130” นั้น พระมณฑุกเกล้าฯ ทรงเห็นว่า ความเสมอภาคไม่มีอยู่จริง แม้จะมี “...การเลิกเจ้าแผ่นดินเล็กเจ้าและเล็กขุนนางเสียให้หมด เปลี่ยนลักษณะการปกครองเป็นประชาธิปไตย (รีพับลิค) อันตามตำราว่าเป็นลักษณะการปกครองซึ่งให้โอกาสให้พลเมืองได้รับความเสมอหน้ากันมากที่สุด เพราะใครๆ ก็มีโอกาสนี้ได้เป็นถึงประธานาธิบดี ข้อนี้ดีอยู่ (ตามตำรา) แต่พิจารณาดูความจริงก็จะแลเห็นได้ว่า ไม่มีพลเมืองแห่งใดในโลกนี้ที่จะเท่ากันหมดจริงๆ เพราะทุกคนไม่ได้มีความรู้ปัญญาเสมอกัน... เช่น จีนที่ได้เป็นขบถต่อเจ้าวงศ์เม้งจนสำเร็จตั้งเป็นรีพับลิคขึ้นได้แล้ว ในขั้นต้นก็ได้เลือกขุนยัดเซนเป็นประธานาธิบดี แต่ตัวขุนยัดเซนเองเป็นคนฉลาดพอที่จะรู้สึกตนว่าไม่มีความสามารถพอที่จะทำการในหน้าที่ผู้ปกครองต่อไปได้จึงต้องมอบอำนาจให้ววนซีโกเป็นประธานาธิบดีต่อไป นี่เป็นพยานอยู่อย่าง ๑ แล้วว่าคนไม่เท่ากัน

³⁵ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, “จดหมายเหตุรายวัน รัตนโกสินทรศก 130 เล่ม 2 วันที่ 13 มกราคมถึงวันที่ 31 มีนาคม” ใน จดหมายเหตุรายวันในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, หน้า 49-59.

...”³⁶ นอกจากนี้ พระองค์ทรงมีพระบรมราชวินิจฉัยเพิ่มเติมอีกว่า ไม่มีทางสร้างความเสมอภาคให้บังเกิดขึ้น ณ ที่แห่งใดในโลกได้ แม้แต่สถาปนาการปกครองแบบประชาธิปไตย(รีพับลิค)ขึ้นก็ตาม นอกเสียจากจะต้องแก้ไขความอิจฉาภายในตัวมนุษย์เสียก่อนว่า “การที่จะแก้ไข ความไม่เสมอหน้ากันและแก้ความไม่พอใจอันบังเกิดขึ้นแต่ความไม่เสมอหน้ากันนั้น ก็เห็นจะมีอายุชุนานเดียวที่จะแก้ได้ คือ การจัดลักษณะการปกครองเป็นอย่างประชาธิปไตย แต่ยาวนานนี้ก็ได้มีชาติต่างๆลองใช้กันมาหลายรายแล้ว มีจีนเป้นที่สุด ก็ยังไม่เห็นว่าเป้นผลได้จริง ไม่บ่าบัด **‘โรคอิจฉา’**และ **‘โรคมักใหญ่มักมาก’**แห่งพลเมือง จึงเป้นที่จุ่นใจอยู่...”³⁷

นอกจากนี้ พระมวงกุฎเกล้าฯยังทรงได้โต้แย้งข้อกล่าวหาของ “*คณะร.ศ.130*”ที่ได้วิจารณ์การบริหารราชการภายใต้ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์เป้นเหตุให้เกิดคนยากจนมากมายในราชอาณาจักรนั้น พระองค์ทรงมีพระบรมราชวินิจฉัยว่า ไม่มีหลักฐานใดชี้ว่า พสกนิกรของพระองค์อดตาย ทรงเห็นว่า พสกนิกรของพระองค์ไม่ยากจนดังข้อกล่าวหา นั้น พระองค์ได้ทรงยกตัวอย่างว่า ณ เวลานั้น รถไฟของสยามยังบรรทุกคนหัวเมืองหรือ“*ชาวบ้านนอก*”เข้ามายังกรุงเทพฯตลอดเวลา คนเหล่านั้นเข้าเมืองมาเพื่อมาเล่นการพนันและหวย ทรงมีพระบรมราชวินิจฉัยว่า หากพสกนิกรของพระองค์ที่หัวเมืองยากจนจริง พวกเขาจะไม่สามารถเดินทางเข้ามาเล่นการพนันในเมืองได้ นอกจากนี้ทรงยืนยันว่า “*ข้าพเจ้าขอยืนยันว่าเราไม่จนเลย*” เนื่องจากพสกนิกรของพระองค์มีที่ดิน มีอาหารบริบูรณ์ สำหรับพระองค์แล้ว เงินไม่มีความสำคัญกับพวกเขา ในสายพระเนตรของพระองค์นั้น เงินมีประโยชน์สำหรับพสกนิกรของพระองค์เพียง 2 ประการเท่านั้น คือ “(๑)เสียภาษีและ(๒)เล่นการพนัน”³⁸

แม้การพยายามสร้างความ “*ศรัทธา*”ให้กับสยามด้วยการปฏิวัติทางการเมืองของ“*คณะร.ศ.130*”เมื่อครั้งนั้นจะไม่ประสบความสำเร็จ สมาชิกของคณะถูกตัดสินลงโทษและหลายคนเสียชีวิตในคุก แต่การจงใจอิสรภาพของพวกเขามีได้ทำให้พวกเขาอัปจนความใฝ่ฝันแต่อย่างใด ดังที่ ร.ต.वास วาสนาหนึ่งในสมาชิกได้กล่าวกับเพื่อนๆในวาระสุดท้ายของชีวิตนักปฏิวัติว่า “*เพื่อนเอ๋ย กันต้องลาเพื่อนไปเดี๋ยวนี๋ ขอฝาก*

³⁶ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, “จดหมายเหตุรายวัน รัตนโกสินทรศก 130 เล่ม 2 วันที่ 13 มกราคมถึงวันที่ 31 มีนาคม”ใน จดหมายเหตุรายวันในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, หน้า 72

³⁷ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, “จดหมายเหตุรายวัน รัตนโกสินทรศก 130 เล่ม 2 วันที่ 13 มกราคมถึงวันที่ 31 มีนาคม”ใน จดหมายเหตุรายวันในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, หน้า 73-74.

³⁸ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, “โคลนติดล้อ” ประมวลบทพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ภาคปกิณกะ ,หน้า 40-42.

ลูกของกันไว้ด้วย กันขอฝากไชโย ถ้าพวกเรายังมีชีวิตได้เห็น”³⁹ กระนั้นก็ดี ตลอดรัชสมัยของพระมงกุฎเกล้าฯ แม้พระองค์จะทรงพยายามรักษาระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์อันเป็นพระราชมรดกให้สืบทอดต่อไปในสยาม แต่ไม่นานภายหลังจากสิ้นรัชสมัยของพระองค์(2468)⁴⁰ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว พระอนุชาของพระองค์ได้เผชิญพระพักตร์กับพลังของภาวะสมัยใหม่และความคิดทางการเมืองสมัยใหม่ที่ผลักดันสยามไปสู่ปฏิวัติทางการเมืองอีกครั้งใน “การปฏิวัติ 2475”

“การปฏิวัติ ร.ศ.130” ในบันทึกความทรงจำ

การหันกลับมาพิจารณาเอกสารทางประวัติศาสตร์ในวาระครบรอบ 1 ศตวรรษความพยายามปฏิวัติ ร.ศ.130 โดยเฉพาะการรวบรวมบันทึกความทรงจำถึงความพยายามปฏิวัติของ “คณะ ร.ศ.130” ที่มีความกระจัดกระจายให้ครบถ้วนนั้นเป็นไปได้ยาก เนื่องจากมีความเป็นไปได้ว่างานศพของสมาชิกที่จากไปในช่วงระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ อาจไม่มีหนังสือที่ระลึกงานศพของพวกเขา เนื่องจาก คงไม่มีผู้ใดอาจหาญประกาศตัวเขียนคำอาลัยถึงนักโทษการเมืองที่มุ่งโค่นล้มระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์หรือกล้าเปิดเผยแพรวบันทึกรับการเตรียมการปฏิวัติทางการเมืองออกสู่สังคมสยามในขณะนั้น แต่กระนั้นก็ดี เมื่อระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ถูกโค่นล้มลงจาก “การปฏิวัติ 2475” และต่อมา “คณะราษฎร” ได้ออกพระราชบัญญัตินิรโทษกรรมให้กับพวกเขาซึ่งอาจทำให้พวกเขาอาจรู้สึกเป็นอิสระและได้เริ่มเขียนถึงเหตุการณ์ดังกล่าวลงในหนังสืองานศพของสมาชิก งานเขียนที่พบมักเป็นคำอาลัยเฉพาะบุคคลซึ่งให้ข้อมูลเหตุการณ์เป็นห้วงๆตาม

³⁹ ร.ต. เจริญ และ ร.ต. เนตร , อ้างแล้ว, 2503, หน้า 212.

⁴⁰ พันโท พระสารสารสน์พลชั้นตรี อดีตนายทหารร่วมสมัยความพยายามปฏิวัติในปี ร.ศ.130 (2455) และ การปฏิวัติ 2475 คนหนึ่ง เขาได้วิจารณ์พระมงกุฎเกล้าฯว่า พระองค์น่าจะเป็นนักปราชญ์มากกว่าพระราชา พระองค์ไม่สนพระราชหฤทัยในเจตจำนงของปวงประชาและการเอาแต่พระราชหฤทัยนั้นเป็นที่รู้กันทั่วไปในหมู่ข้าราชการ พระองค์ผู้มีพระวรกายอ้วนและพระเกศาบางผู้พิศสมัยการแต่งบทละครและโคลงกลอน อีกทั้งพระราชดำริของพระองค์ละม้ายคล้ายหญิงแก่ แม้ว่าพระองค์จะพยายามโปรยหว่านเมล็ดพันธุ์ชาตินิยมลงในหมู่ปวงประชา แต่เคราะห์ร้ายที่การผลิดอกแตกใบนั้นแตกต่างไปจากที่พระองค์มีพระราชประสงค์ เขาสรุปว่า ถึงแม้ว่าพระองค์จะประดุดังดวงดาราแห่งความยุติธรรม ประหนึ่งปรากฏทางศาสตร์ เปรียบปานพระฉายแห่งสัจจะ แต่พระองค์ก็หาได้เป็นพระราชาที่ดีไม่ (Phra Sarasas, *My Country Thailand*. 1st ed. ; Tokyo : Maruzen, 1942, p.130, 133-137.) โปรดดูบทบาทและความคิดทางการเมืองของเขาใน ธีรพล ใจจริง, “ 555 กับ My Country Thailand: ความเคลื่อนไหวทางการเมือง ความคิดทางเศรษฐกิจและประวัติศาสตร์นิพนธ์แบบชาตินิยม วิพากษ์ของพระสารสน์พลชั้นตรี” รัฐศาสตร์สาร ปี 25 ฉบับที่ 1 (2547) หน้า 254-327.

บทบาทของผู้วายชนม์ อย่างไรก็ตาม แก่นนำสำคัญบางคนได้เริ่มลงมือบันทึกความทรงจำถึงเหตุการณ์นั้นในเวลาต่อมา ดังที่ผู้เขียนสามารถรวบรวมหลักฐานจำนวนหนึ่งจึงนำเสนอเรียงตามลำดับต่อไปนี้

บทความ“**ชีวิตนักการเมืองและวิบากกรรมของคณะร.ศ.130**” (2475)⁴¹ เป็นงานเขียนที่บันทึกถึง “คณะร.ศ.130”ที่เก่าที่สุดที่พบขณะนี้ บทความชิ้นนี้เขียนโดย ร.ต.สอน วงษ์โต⁴² เขาเป็นหนึ่งในสมาชิก “คณะร.ศ.130” บทความชิ้นนี้เขาได้เขียนลงเป็นตอนๆในหนังสือพิมพ์ “สยามราษฎร์”⁴³ ในเดือนสิงหาคม 2475 หรือ หลังจากการปฏิวัติ 24 มิถุนายน 2475 ไม่นาน ต่อมาบทความนี้ถูกตีพิมพ์ซ้ำในหนังสืองานศพของนายอุทัย เทพหัสดิน ณ อยุธยา เนติบัณฑิต สมาชิกกลุ่มพลเรือนที่มีความคิดสนับสนุนการปฏิวัติแบบถอนรากถอนโคน⁴⁴ สำระสำคัญในบทความชิ้นนี้กล่าวเชิดชูวีรกรรมของ “คณะราษฎร” ในการปฏิวัติ 2475 การเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับความพยายามปฏิวัติใน ร.ศ.130 โดยสังเขป แต่ ร.ต.สอน เน้นเรื่องราวไปยังความทุกข์ทรมานของชีวิตนักโทษในเรือนจำเป็นพิเศษ ในส่วนท้ายบท เขาได้วิจารณ์ความความเสื่อมทรามของระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ การปฏิวัติฝรั่งเศส และความเสื่อมทรามและการแย่งชิงอำนาจและความเหลวแหลกในหมู่ชนชั้นปกครองในประวัติศาสตร์สยาม

สำหรับ **ปฏิวัติ ร.ศ.130** (2484)⁴⁵ ของร.อ. เหล็ง ศรีจันทร์, ร.ต. เนตร พูนวิวัฒน์และสมจิตร เทียนศิริ เป็นบันทึกความทรงจำเกี่ยวกับเหตุการณ์ความพยายามปฏิวัติของพวกเขา เนื้อหาภายในเรียบเรียงมาจากบันทึกของร.ต.เนตรและความทรงจำของร.ต.เหรียญ บันทึกเล่มนี้ได้รับการตรวจความถูกต้องจาก ร.อ. ชุนทวยหาญพิทักษ์(เหล็ง) โดยมีนายปรีดี พนมยงค์ ผลักดันให้พวกเขาเปิดเผยเรื่องราวในอดีตออกสู่สังคม ภายหลังจากการปฏิวัติ 2475 ต่อมาหนังสือเล่มนี้ได้ถูกขยายและกลายเป็นส่วนหนึ่งใน “หมอเหล็งรำลึก”

⁴¹ ร.ต.ถัด รัตนพันธุ์(รวบรวม) เพื่อนตาย : ชาวคณะ ร.ศ.130. พิมพ์ซ้ำช่วยในงานฌาปนกิจศพนายอุทัย เทพหัสดิน ณ อยุธยา วันอังคารที่ 11 มกราคม 2480 ณ เมรุเชิงบรมบรรพต (พระนคร : โรงพิมพ์จินหว่า, 2480) .

⁴² ต่อมา เขาได้รับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดชัยนาท พร้อมกับเพื่อนสมาชิก “คณะร.ศ.130”คนอื่น ๆที่มีความกล้าหาญและมีฝีปากกล้าในการคัดค้านพระราชประสงค์ของพระปกเกล้าฯที่ขัดต่อรัฐธรรมนูญในช่วงเริ่มต้นระบอบประชาธิปไตยของไทย ซึ่งเป็นตัวอย่างสำคัญยิ่งของประวัติศาสตร์สภา (โปรดดูบทบาทของพวกเขาในการคัดค้านพระราชประสงค์ของพระปกเกล้าฯอย่างดุเดือด ใน ,แถลงการณ์ เรื่อง พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาประชาธิปก พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสละราชสมบัติ, (พระนคร : ศรีกรุง,2478)และสุพจน์ แจ่มเร็ว. “คดียึดพระราชทรัพย์พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ” ศิลปวัฒนธรรม ปี 23 ฉบับที่ 8 (มิถุนายน 2545) , หน้า 63-80.)

⁴³ หนังสือพิมพ์ “ศรีกรุง” และ “สยามราษฎร์” เป็นของมานิต วสุวัต เจ้าของหนังสือพิมพ์ที่สนับสนุนการปฏิวัติ 2475

⁴⁴ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ เอกสารรัชกาลที่ 6 บ.17/1 หนังสือและถ้อยคำที่กรรมการพิเศษได้พิจารณาเพิ่มเติม “คำให้การนายเที่ยง ลงวันที่ 24 เมษายน ร.ศ.130”.ระบุว่า นายอุทัย ได้ยกมือไหวต ให้กับ “รีบบลิ๊ก”

⁴⁵ ร.อ. เหล็ง, ร.ต. เนตร และ สมจิตร เทียนศิริ, อ้างแล้ว. พิมพ์ครั้งแรก 2484

บันทึกความทรงจำชิ้นต่อไป คือ **คน 60 ปี** (2494)⁴⁶ ของร.ต.เนตร พูนวิวัฒน์ งานชิ้นนี้มีลักษณะเป็นงานเขียนอัตชีวประวัติ ร.ต.เนตรได้เริ่มบันทึกเรื่องราวที่สะท้อนถึงโลกทัศน์ของเขา โดยเริ่มจากสิ่งที่กว้างที่สุด คือ ความเปลี่ยนแปลงของโลกที่เกิดขึ้นจาก “องค์ธรรมชาติ” “องค์เหตุผล” และ “องค์ความดี” ในบันทึกชิ้นนี้ เขาได้อธิบายสาเหตุของการตัดสินใจหมั้นสยามให้ทันสมัย เนื่องจาก เขาตระหนักถึงการวิวัฒน์ของโลก และมนุษย์ที่มุ่งสู่ความก้าวหน้า ดังนั้น สรรพสิ่งย่อมเปลี่ยนแปลงไปสู่ความเจริญอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ต่อมาเขาได้เข้าไปเกี่ยวข้องกับความพยายามผลักดันให้สยามเคลื่อนไปบนเส้นทางของความเป็นสมัยใหม่ทางการเมือง เริ่มจากฉากชีวิตนักปฏิวัติของสามัญชน ชีวิตของผู้พ่ายแพ้ในเรือนจำ การถูกปลดปล่อยในเวลาต่อมา อย่างไรก็ตาม ความใฝ่ฝันถึงอนาคตใหม่ของพวกเขายังคงแรงกล้าทำให้พวกเขาสนับสนุนให้การปฏิวัติ 2475 และปิดท้ายด้วยเรื่องราวชีวิตใหม่ของเขาภายหลังการปฏิวัติ 2475

บันทึกความทรงจำเล่มสุดท้ายที่จะเขียนถึง คือ **หมอลือถึงรำลึก** (2503)⁴⁷ ของร.ต. เจริญ ศรีจันทร์ ร.ต. เนตร พูนวิวัฒน์ บันทึกความทรงจำร่วมของ ร.ต.เจริญ และ ร.ต.เนตร เขียนขึ้นเพื่ออุทิศเป็นอนุสรณ์งานศพของ ร.อ.ขุนทวยหาญพิทักษ์ (เหลือ ศรีจันทร์) หัวหน้า “คณะร.ศ. 130” เมื่อปี 2503 สาระภายในบันทึกถึง ความเป็นมาของการก่อตัวของความคิดในการพยายามปฏิวัติทางการเมืองของ “คณะร.ศ. 130” เป้าหมายของการปฏิวัติ การขยายแนวร่วม การทรยศหักหลัง น้ำใจของเพื่อนนักปฏิวัติ การถูกจับกุมและไต่สวนจากรัฐบาลสมบูรณาญาสิทธิราชย์ การถูกคุมขังลงทัณฑ์ ชีวิตนักโทษการเมืองในคุก ชีวิตนักปฏิวัติหลังการพ้นโทษ การสนับสนุนการปฏิวัติ 2475 ของพวกเขา กล่าวได้ว่า บันทึกความทรงจำเล่มนี้ ถือได้ว่าเป็นงานเขียนที่สำคัญและถูกใช้เป็นหลักฐานในการศึกษาเหตุการณ์ในครั้งนั้นมากที่สุด

ในวาระครบรอบ 1 ศตวรรษของความพยายามปฏิวัติ ร.ศ.130 (2555) เหตุการณ์นี้ไม่เป็นแต่เพียงความเคลื่อนไหวทางการเมืองสำคัญบนหน้าประวัติศาสตร์การเมืองสมัยใหม่ของสยามเท่านั้น แต่ยังเป็นการเปิดฉากวิวาทะระหว่างฝ่ายที่ต้องการรักษากับฝ่ายมุ่งเปลี่ยนแปลงอำนาจการเมืองที่จินตภาพถึงอนาคตของสยามที่วางอยู่บนทางสองแพร่งระหว่าง “ศิวิไลซ์หรือศรีวิไลซ์” “ความเสื่อมหรือความเจริญ” “อนุรักษนิยมหรือเสรีนิยม” “ราชาธิปไตยหรือประชาธิปไตย” หรือแม้กระทั่ง “ลิมิเตด มอนากีหรือรีพับลิค” แม้สยามจะเดินผ่านเหตุการณ์ครั้งนั้นมานานถึงร้อยปีแล้วก็ตาม แต่การวิวาทะถึงความเปลี่ยนแปลงของไทยยังคงดำเนินต่อไปบนเส้นทางของความไม่สิ้นสุดของภาวะสมัยใหม่ ดังนั้น ณ ช่วงเวลานี้จึงอาจมีความเหมาะสมที่จะหวน

⁴⁶ ร.ต.เนตร, อ้างแล้ว, พิมพ์ครั้งแรกปี 2494

⁴⁷ ร.ต. เจริญ และร.ต. เนตร, อ้างแล้ว, 2503 บันทึกเล่มนี้ถูกพิมพ์ซ้ำอีกหลายครั้ง เช่น 2517, 2519.

กลับมาอ่านบันทึกความทรงจำของพวกเขาใน “**หมอลือรังรำลึก**” ที่ทรงคุณค่าในทางประวัติศาสตร์ถึงความพยายามและเหตุผลในการปฏิวัติครั้งนั้นควบคู่ไปกับเอกสารสำคัญร่วมสมัย เช่น “**กฎข้อบังคับสำหรับสโมสร**” “**ว่าด้วยความเสื่อมชามและความเจริญของประเทศ**” “**คำให้การของนักปฏิวัติ**” “**จดหมายเหตุรายวันในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว**” และ “**ชีวิตนักการเมืองและวิบากกรรมของคณะร.ศ.130**” เพื่อเข้าใจประวัติศาสตร์การเมืองไทยสมัยใหม่ ตลอดจน ร่วมกันการประเมินความสำเร็จและล้มเหลวของเส้นทางสังคมไทยและการพัฒนาประชาธิปไตยไทยอีกครั้ง

ดร.ณัฐพล ใจจริง